

วิวัฒนาการบริษัทต่างชาติในประเทศไทย (พ.ศ. 2398 - พ.ศ. 2484)

นายสนั่น รัตนโสภา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-714-4

009010

1 17594 704

EVOLUTION OF FOREIGN COMPANIES IN THAILAND
(1855 - 1941)

Mr. Sanan Ratanasopa

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of History
Graduate School
Chulalongkorn University
1985

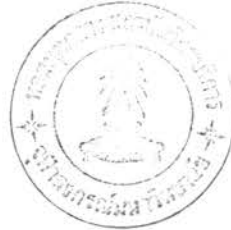
หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิทยนาการบริษัทต่างชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2398 - พ.ศ. 2484

ชื่อนิสิต นายสนั่น รัตนโสภา

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สุธี ประศาสน์ เศรษฐ
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี อินประสิทธิ์พัฒนา

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2527

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาดังวิทยนาการของบริษัทต่างชาติที่เข้ามาลงทุนทำการค้าในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2398 - 2484 จากผลของสนธิสัญญาบาว-ริงนี่ไทยทำกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้บริษัทต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาตั้งห้าง ทำการค้า จนพัฒนามาเป็นบริษัทขนาดใหญ่และสามารถครอบงำกิจการที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจไทยได้หลายด้าน วิทยนาการและบทบาทของบริษัทต่างชาติ เป็นปัญหาที่น่าสนใจ เพราะการเติบโตของบริษัทต่างชาติได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทยตลอดมา กระบวนการเติบโตขยายตัวของบริษัทต่างชาติจึงเป็นปัญหาที่จะนำมาพิจารณาในงานวิจัยนี้

เนื้อหาโดยสรุปของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เป็นหลักผลักดันให้มีการก่อตั้งบริษัทของชาวต่างประเทศในประเทศไทยในช่วงปลายทศวรรษ 2390 เป็นต้นมา จนถึงทศวรรษ 2480 กล่าวถึงภูมิหลังและความเป็นมาของการดำเนินธุรกิจของบริษัทต่างชาติ กล่าวถึงลักษณะและกลไกของการเติบโตโดยพิจารณาว่าบริษัทต่างชาติได้เติบโตเพียงไร และมีลักษณะการเติบโตอย่างไร นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนเอื้ออำนวยให้บริษัทเติบโต โดยแยกเป็นประเด็นใหญ่ ๆ 2 ประเด็น คือ ปัจจัยภายในตัวองค์กร และปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อมว่ามีส่วนเอื้ออำนวยต่อบริษัทต่างชาติอย่างไร รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากการประกอบการของบริษัทต่างชาติที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคมไทย และการดำเนินนโยบายของรัฐ

จากผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า การเข้ามาก่อตั้งบริษัทของชาวต่างประเทศ
ในประเทศไทย มีผลโดยตรงจากปัจจัยภายนอกที่เป็นพลังผลักดัน โดยเฉพาะอิทธิพลจาก
การขยายตัวของระบบทุนนิยมโลก ส่วนปัจจัยภายใน สังคมไทยเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้บริ-
ษัทสามารถเติบโตขยายตัวได้รวดเร็วขึ้น ปัจจัยเกื้อหนุนเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์อย่างแนบ
แน่นกับผลสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของบริษัทต่างชาติ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้การผลิตและการค้าขยายตัว ทำให้วิถีการผลิตในสังคม
เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งทำให้เศรษฐกิจไทยถูกผนวกเข้าอยู่ในกระบวนการแบ่งงานกันทำ
ระหว่างประเทศแบบอาณานิคม (Colonial international division of
labour) อันเป็นรากฐานของปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังที่ได้ประสบกัน
อยู่ในปัจจุบัน.

D

Thesis Title Evolution of Foreign Companies in Thailand
 (1855 - 1941)

Name Sanan Ratanasopa

Thesis Advisers Associate Professor Suthy Prasartset Ph.D.
 Assistant Professor Suwadee Tanaprasitpatana

Department History

Academic Year 1984

ABSTRACT

This thesis is a research on the evolution of foreign companies which came to invest and carry out trading in Thailand since the year 1855 -1941. The effect of Bowring Treaty signed with Britain in 1855 was an important factor which led to the arrival of foreign firms and establishing of trading houses which developed into large companies controlling the Thai economy in various aspects. The evolution and role of foreign companies is a matter of interest, as their growth has brought about continued changes on the Thai economy and society. The effect of growth and enlargement of foreign companies has become matter to be taken up for consideration in this research.

This study deals with various forces making for the establishment of foreign companies in Thailand from 1855 to 1941. Reference is made of the background of business operations by foreign companies and of the character and

a

mechanism of their growth as well. It must also be considered how the growth of foreign companies was effected and what was the nature of growth. Moreover, reference is also made of factors which supported the growth of these companies. They are divided into two major categories: internal or structural factors and external or environmental factors. How these factors supported the growth of foreign companies, as well as the effects of the setting up of foreign companies on the economy, society and the formulation of government policy, are also dealt with.

From the results of this research, it was found that establishment of foreign companies in Thailand, particularly by Europeans, was a direct result of external factors, especially by the impact of growing world capitalist system. Regarding the internal factors, there has been supporting factors which enabled the companies to grow rapidly. These factors had close interrelationship with successful operations of foreign companies, and thereby leading to changes in the Thai economy and society, such as the increase in production and trade, changes in the mode of production in society, as well as bringing about a very high degree the integration of the Thai economy into the colonial international division of labour in the world capitalist system, this being the roots of economic development patterns of the country as evidenced today.

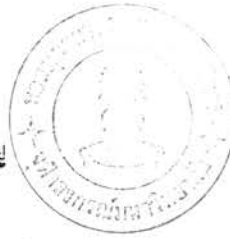

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุธี ประศาสน์ เศรษฐ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ธนประสิทธิ์ พัฒนา ที่กรุณาให้คำแนะนำช่วยเหลือด้วยดีตลอดมาทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีส่วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งสองไว้ ณ โอกาสนี้ ขอคิดเห็นและความผิดพลาดใด ๆ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กวณจนจารี ประธานกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ แล ดิลกวิทยรัตน์ ที่รับเป็นกรรมการสอบ ใบเยี่ยม เอกสารและให้คำแนะนำในการเขียนวิทยานิพนธ์ กราบขอบพระคุณท่านหัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา สารยา และคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่มีความห่วงใยในระหว่างผู้เขียนประกอบปฏิบัติเหตุทางรถยนต์ และขอขอบพระคุณอาจารย์ภูวกล ทรงประเสริฐที่ช่วยเหลือในด้านข้อมูลอ้างอิง

ขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ ที่ให้บริการดีเยี่ยม และโดยเฉพาะคุณวีระ ทิมหา ที่กรุณาช่วยพิมพ์ต้นฉบับ ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่เป็นห่วงและคอยให้กำลังใจ ขอขอบคุณในความช่วยเหลือจากหลายคนที่ คุณจารึก จันทรสม คุณนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ คุณวิลภา และคุณชুমพล แนวจำปา คุณสุทธธาดา เลขไว-พชรย์ คุณธีรชัย บุญมาธรรม คุณชายชัย สุวรรณวงศ์ และคุณสมปอง โพธิ์ทอง

กำลังใจจากหลายท่านมีส่วนช่วยให้งานนี้สำเร็จ อาทิอาจารย์ศักดา คำประไพ ผู้อำนวยการ การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ อาจารย์สงกรานต์ ไชแสง ผู้อำนวยการโรงเรียนปทุมวิทยากรซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาปัจจุบัน อาจารย์สมบัติ โมราชาติ เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่คอยให้กำลังใจ และด้วยความรัก ห่วงใยจากคุณพ่อ คุณแม่ และน้ำใจจากคุณสมพร รัตนโสภา จึงขอรำลึกถึงพระคุณของท่านทั้งหลายไว้ด้วยความเคารพ ณ โอกาสนี้.

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กติกกรมประกาศ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทนำ.....	1
บทที่ 1 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศตะวันตกต้นรัตนโกสินทร์.....	5
1. การค้าต่างประเทศต้นรัตนโกสินทร์	8
1.1 การค้ากับประเทศแถบเอเชีย	9
1.2 การค้ากับประเทศตะวันตก	16
1.3 บริษัทชาวตะวันตกต้นรัตนโกสินทร์.....	24
2. ทุนนิยมโลกกับประเทศไทย.....	27
2.1 กำเนิดทุนนิยมในยุโรปและการส่งออกต่างประเทศ... ..	28
2.2 การขยายตัวของทุนนิยมโลกและผลกระทบต่อประเทศไทย ไทย	32
บทที่ 2 วิวัฒนาการบริษัทต่างชาติในประเทศไทย พ.ศ.2398- 2484.....	39
1. ภูมิหลังและความเป็นมาของบริษัทต่างชาติในประ- เทศไทย	39
1.1 บริษัทส่งออก นำเข้า	42
1.2 บริษัทพาณิชย์นาวีและการประกันภัย	47
1.3 บริษัทต่างชาติกับกิจการป่าไม้	51
1.4 บริษัทต่างชาติกับกิจการเหมืองแร่ในภาคใต้.....	56
2. การเติบโตขยายตัวของบริษัทต่างชาติ	60
2.1 บริษัทบอร์เนียว.....	61

	หน้า
2.2 บริษัทเบอร์ลี่ ยุคเกอร์	63
2.3 บริษัทอีสต์เอเชียติก	66
3. ลักษณะและกลไกการเติบโตของบริษัทต่างชาติ	69
3.1 การเติบโตในกิจการเดิม	69
3.2 การเติบโตในหลายกิจการ	79
บทที่ 3 ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการขยายตัวของบริษัทต่างชาติ	86
1. ปัจจัยภายในที่เอื้ออำนวยต่อการเติบโตของบริษัท ต่างชาติ	87
1.1 ความสามารถในการระดมทุน	87
1.2 ความสามารถในการจัดการทางธุรกิจ	91
1.3 บุคคลหรือบุคลากรที่ร่วมกิจการ	94
2. ปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อม	96
2.1 ปัจจัยแวดล้อมเฉพาะ	96
2.2 ปัจจัยแวดล้อมทั่วไป	112
บทที่ 4 ผลกระทบจากการดำเนินการของบริษัทต่างชาติ	136
1. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	136
1.1 ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมพนัน	136
1.2 ผลกระทบต่อการสะสมทุนและพัฒนาอุตสาหกรรมไทย ..	140
2. ผลกระทบทางด้านสังคม	142
2.1 ผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิต	142
2.2 ผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตบางประการ ของคนไทยบางกลุ่ม	145
3. ผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายของรัฐ	148
3.1 การจัดตั้งหน่วยงานของรัฐ	148
3.2 การตอบโต้การครอบงำของบริษัทต่างชาติ	156

	หน้า
บทสรุป.....	164
บรรณานุกรม.....	168
ภาคผนวก.....	179
ประวัติผู้เขียน.....	185

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 การค้าระหว่างไทยกับบีนัง มะละกา และสิงคโปร์ ระหว่าง พ.ศ. 2363 - 2398	19
2 การค้าระหว่างไทย - สิงคโปร์ พ.ศ. 2369 - 2386	20
3 บริษัทสำคัญของชาวยุโรปในประเทศไทย : พ.ศ. 2393 - 2473	40
4 จำนวนโรงสีระหว่าง พ.ศ. 2401 - 2484	44
5 สถิติบริษัทส่งสินค้าออกและสั่งสินค้าเข้าในประเทศไทย พ.ศ. 2476 และ พ.ศ. 2483	47
6 จำนวนบริษัทพาณิชย์นาวีและประกันภัยที่บริษัทต่างชาติ ในประเทศไทยเป็นตัวแทน พ.ศ. 2467 และ 2468	50
7 จำนวนอุตสาหกรรมไม้สักและอุตสาหกรรมโรงเลื่อย ในประเทศไทย พ.ศ. 2478	55
8 จำนวนมูลค่าสินค้าเข้า ออกของไทย พ.ศ. 2393 - 2484	102
9 จำนวนปริมาณสินค้าออกประเภทต่างๆระหว่างปี - พ.ศ. 2468 - 2463	104
10 ผลิตรวมและสินค้าขาออกแห่งสินแร่ดีบุกรายปี ตาม ที่ได้มีบันทึกไว้ ณ ส่วนราชการเหมืองแร่ท้องถิ่น - พ.ศ. 2474 - 2484	180
11 ระวังบรรทุกและสัญชาติแห่งธงที่แสดงบนเรือขาเข้า พ.ศ. 2456 และ 2475 - 2479	181
12 ค่าแรงงานบางประเภทในพระนคร พ.ศ. 2457 และ 2469 - 2479	182
13 การอุตสาหกรรมดีบุกของสยามเป็นรายปี พ.ศ. 2459- 2480	183
14 บัญชีป่าไม้ของบริษัทต่างชาติ คำแปลต่างๆ (พ.ศ. 2445)	184